

нальної відповідальності до великомасштабних порушників, посилення контролю на митній території країни, пропаганда підтримки ліцензійної продукції, запровадження відповідальності для адміністраторів послуг Інтернет. У зв'язку з цим слід підтримати законопроект «Про внесення законодавчих актів України щодо врегулювання питань авторського права і суміжних прав». Його прийняття може стати необхідним кроком у вдосконаленні законодавства у галузі авторського права та приведення його у відповідність до норм законодавства Європейського Союзу.

1.5. Захист прав іноземних інвесторів при здійсненні інвестування в Україні

Розвиток інвестиційної діяльності породжує низку проблем, чільне місце серед яких посідає проблема захисту прав інвесторів. Чинне законодавство містить норми, що регулюють питання захисту прав інвесторів, але вони, як правило, мають декларативний характер, що потребує вдосконалення існуючої нормативно-правової бази та практики застосування цих норм.

Серед державних гарантій інвестиційної діяльності виділяються загальні гарантії (держава гарантує суб'єктам інвестиційної діяльності, незалежно від організаційно-правової форми та форми власності, однакові права і створює рівні можливості для доступу до різних ресурсів) та майнові гарантії (держава шляхом прийняття відповідного законодавства, створення спеціальних структур гарантує недоторканність майна та захист права власності).

Законом України «Про інвестиційну діяльність» передбачено, що держава гарантує стабільність умов здійснення інвестиційної діяльності, додержання прав і законних інтересів її суб'єктів. Це зумовлено тим, що інвестиційна діяльність пов'язана з певним ризиком для інвестора, а тому обсяг інвестицій, особливо іноземних, залежить значною мірою від ефективності правових гарантій, передбачених національним законодавством та міжнародними договорами. Обов'язком держави є створення і забезпечення ефективності існування механізму захисту інвестицій та інвесторів. І саме держава в особі уповноважених нею державних органів має забезпечити законодавчі засади щодо сприяння захисту прав інвесторів і створити належний механізм реалізації законодавчих норм.

Законодавство повинне забезпечити реалізацію таких основних прав інвесторів, як право на отримання прибутку від здійснення інвестиційної діяльності; право на пересилання прибутку за межі України; право на судовий захист законних прав та інтересів інвестора; право на відшкодування заподіяних інвестору збитків.

Значне місце в інвестиційному законодавстві також має бути відведене гарантіям інвестиційної політики, до яких можна віднести такі: стабільність інвестиційного законодавства; стабільність правового режиму інвестиційної діяльності; стабільність правового статусу інвесторів та учасників інвестиційної діяльності; можливість ефективного захисту прав у випадку їх порушення¹.

Під гарантіями розуміється підкріплена силою держави система юридичних засобів та умов, що посилюють права уповноважених суб'єктів і обов'язки зобов'язаних суб'єктів правовідносин, які забезпечують їх реалізацію за допомогою особливої процедури (деталізація регулювання, надання регулюванню більшої юридичної сили²).

Під захистом інвестицій розуміється комплекс організаційних, технічних, правових заходів, спрямованих на створення умов, що сприяють збереженню інвестицій, досягненню мети інвестиційної діяльності, ефективної діяльності об'єктів інвестування та реінвестування, захисту законних прав і інтересів інвесторів, у тому числі й права на отримання прибутку (доходу) від інвестицій³. Правові гарантії захисту інвестицій поділяються на:

- гарантії від зміни законодавства;
- гарантії від примусових вилучень, а також незаконних дій державних органів та їх посадових осіб;
- компенсація і відшкодування збитків інвесторам;
- гарантії в разі припинення інвестиційної діяльності;
- гарантії переказу доходів, прибутків та інших сум у зв'язку з іноземними інвестиціями.

Держава гарантує захист інвестицій незалежно від форм власності та джерел існування. Усім інвесторам гарантується рівноправний режим, що забезпечує здійснення інвестиційної діяльності, включаючи незастосуван-

¹ Шишка, Р. Б. Инвестиционное право Украины [Текст] : учеб. пособие / Р. Б. Шишка. – Х. : Эспада, 2000. – С. 21.

² Крупа, Л. К вопросу о юридическом содержании понятия «специальный правовой режим» [Текст] / Л. К. Крупа // Підприємництво, госп-во і право. – 2001. – №2. – С. 12.

³ Стойка, В. Правовые проблемы защиты прав инвесторов [Текст] / В. Стойка // Підприємництво, госп-во і право. – 2002. – №3. – С. 5.

ня дискримінаційних заходів, способів дискримінаційного характеру, які могли б зашкодити управлінню інвестиціями, їх використанню та ліквідації, а також умови і порядок вивезення вкладених цінностей та результатів інвестиційної діяльності.

Гарантії від зміни законодавства. Однією з важливих умов залучення інвестицій є гарантії стабільності законодавства, яке регулює правовий режим інвестицій. На думку В. М. Коссака, під гарантіями стабільності законодавства розуміється те, що в разі погіршення умов інвестування до іноземних інвестицій буде застосовуватися законодавство, яке діяло на момент вкладення інвестицій. Така гарантія стосується спеціального законодавства про іноземні інвестиції. Але законодавець не розкриває змісту поняття «спеціальне законодавство»¹. Це положення стосується безпосередньо законодавства про іноземні інвестиції. Разом з тим умови здійснення іноземних інвестицій містяться в податковому, антимонопольному, підприємницькому законодавстві. І тому в юридичній літературі існує думка, що цей принцип не повинен поширюватися на зміни в інших галузях законодавства². Статтею 8 Закону України «Про режим іноземного інвестування» встановлено, що держава гарантує іноземному інвестору в разі погіршення умов інвестування застосування до іноземних інвестицій норм законодавства, що діяло на момент вкладення інвестицій. Аналогічна норма міститься і в ГК України. Відповідно до ч. 2 ст. 397 ГК України в разі зміни законодавства про режим іноземного інвестування на вимогу іноземного інвестора у випадках і в порядку, визначених законом, застосовуються державні гарантії, які визначені законодавством, що діяло на момент вкладення інвестицій.

На думку О. М. Вінник, ці гарантії означають, що в разі погіршення умов інвестування проти умов укладених інвестиційних договорів на весь строк дії договору зберігають силу договірні умови³. Це положення ґрунтується на підставі аналізу ч. 1 ст. 18 Закону України «Про інвестиційну діяльність».

Закон України «Про внесення змін до статті 19 Закону України “Про інвестиційну діяльність”» встановлено, що гарантії захисту інвестицій не можуть бути скасовані або звужені стосовно інвестицій, які здійснено в період дії таких гарантії.

¹ Коссака, В. М. Правові засади іноземного інвестування в Україні [Текст] / В. М. Коссака. – Львів : Центр Європи, 1999. – С. 167.

² Богуславський, М. М. Правове положення іноземних інвестицій в РФ [Текст] / М. М. Богуславський. – М. : Наука, 1993. – С. 59.

³ Вінник, О. М. Публічні та приватні інтереси в господарських товариствах: проблеми правового забезпечення [Текст] : монографія / О. М. Вінник. – К. : Атіка, 2003. – С. 147.

Гарантії від примусових вилучень, а також незаконних дій державних органів та їх посадових осіб. Частиною 2 ст. 18 Закону України «Про інвестиційну діяльність» передбачено, що державні органи та їх посадові особи не мають права втручатися в діяльність суб'єктів інвестиційної діяльності, крім випадків, коли таке втручання допускається чинним законодавством і здійснюється в межах компетенції цих органів та посадових осіб. Держава забезпечує захист від примусових вилучень інвестицій у вигляді націоналізації, реквізиції та конфіскації.

Під націоналізацією розуміють безоплатне або оплатне вилучення майна, яке належить іноземному інвестору, і передання його у власність держави. Статтею 41 Конституції України передбачено непорушність права приватної власності. Примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості. Примусове відчуження таких об'єктів з наступним повним відшкодуванням їх вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану. Законодавство України до обставин надзвичайного стану відносить стихійне лихо, аварії, епідемії, епізоотії. І при їх настанні майно в інтересах суспільства за рішенням органів державної влади може бути вилучене (реквізоване) у власника в порядку й на умовах, установлених законодавчими актами України з виплатою вартості майна в обсязі, передбаченому законами України. Це правило закріплене також і в ч. 2 ст. 19 Закону України «Про інвестиційну діяльність». Стаття 9 Закону України «Про режим іноземного інвестування» також забороняє націоналізацію іноземних інвестицій, але у випадках здійснення рятівних заходів у разі стихійного лиха, аварій, епідемій та епізоотій передбачає можливість реквізиції іноземних інвестицій державними органами. Вказана реквізиція може бути проведена на підставі рішення органів, які уповноважені на це КМ України. Це рішення та умови компенсації можуть бути оскаржені в судовому порядку згідно зі ст. 26 цього Закону. Таким чином, реквізиція інвестицій здійснюється лише у випадках, прямо передбачених законодавством: при здійсненні рятівних заходів і на засадах компенсації витрат і збитків інвесторам. Майно інвестора може бути безоплатно вилучене (конфісковане) за рішенням (вироком) суду як санкція за вчинене правопорушення. Відповідно до ч. 3 ст. 397 ГК України іноземні інвестиції в Україні не підлягають націоналізації.

Компенсація і відшкодування збитків інвесторам. Ця гарантія тісно пов'язана з попередньою. Інвестори мають право згідно з ч. 2 ст. 18 Закону України «Про інвестиційну діяльність» у випадку прийняття державними або іншими органами актів, що порушують права інвесторів і учасників інвестиційної діяльності, на відшкодування збитків, які їм заподіяні, у повному обсязі цими органами. А ч. 2 ст. 19 Закону передбачає, що всі понесені витрати, які заподіяні інвестору внаслідок примусових вилучень, що здійснюються тільки на підставі законодавчих актів України, повинні бути відшкодовані інвестору в повному обсязі збитків, що заподіяні у зв'язку з припиненням інвестиційної діяльності. Порядок відшкодування збитків визначається цими актами.

Законодавство України зазначає, що виплачувана компенсація повинна бути швидкою, адекватною, ефективною і визначеною на час фактичного здійснення рішення щодо відшкодування збитків. Таким чином, розмір компенсації визначається розміром збитків, завданих іноземному інвестору. Склад та розмір відшкодування збитків визначені ст. 225 ГК України. Частиною 6 ст. 397 ГК України передбачено, що сума компенсації має бути негайно виплачена у валюті, у якій були здійснені інвестиції, чи в іншій прийнятній для іноземного інвестора валюті відповідно до валютного законодавства. Законом може бути передбачене нарахування відсотків на суму компенсації.

Зобов'язання по відшкодуванню заподіяної шкоди належать до позадоговірних зобов'язань. Умовами виникнення відповідальності за заподіяну інвестору шкоду є: наявність збитків; протиправна поведінка заподіювача шкоди; причинний зв'язок між протиправною поведінкою і заподіяною шкодою; вина заподіювача шкоди. Але слід мати на увазі, що підстави відшкодування збитків і компенсація майнових втрат, завданих інвестору внаслідок реквізиції іноземної інвестиції, є за правовим характером різними категоріями.

Якщо реквізиція здійснюється на основі й у випадках, передбачених законодавством, то однією з підстав відшкодування збитків є завжди неправомірною поведінка, тобто скоєння правопорушення. Тому, на думку В. М. Коссака, хоча за розміром відшкодування втрат ці категорії можуть збігатися, за правовим змістом їх не можна ототожнювати. А звідси до державно-правових гарантій необхідно відносити право іноземних інвесторів на компенсацію втрат у разі реквізиції здійснених інвестицій у розмірі їх вартості, а також упушену вигоду¹.

¹ Коссак, В. М. Правові засади іноземного інвестування в Україні [Текст] / В. М. Коссак. – Львів : Центр Європи, 1999. – С. 176.

Відшкодування збитків іноземним інвесторам, які заподіяно внаслідок правопорушення, має регулюватися виходячи із загальних засад цивільно-правової відповідальності. А тому, на думку автора, відшкодування шкоди, заподіяної неправомірними діями або бездіяльністю державних органів України чи їх посадових осіб, а також унаслідок неналежного здійснення такими органами чи їх посадовими особами передбачених законодавством обов'язків щодо іноземного інвестора або підприємств з іноземними інвестиціями, не можна вважати державно-правовою гарантією захисту прав іноземного інвестора. Зміст гарантій презюмує забезпечення відповідних умов, передбачених законодавством, іноземному інвестору. У разі обмеження державою в особі уповноважених органів у випадках, передбачених законодавством, майнових прав інвесторів (зокрема, при реквізиції), втрати повинні бути відшкодовані. Тим самим держава бере на себе зобов'язання гарантувати забезпечення майнових прав інвесторів.

Гарантії в разі припинення інвестиційної діяльності. Відповідно до ст. 11 Закону України «Про режим іноземних інвестицій» та ст. 399 ГК України у разі припинення інвестиційної діяльності іноземний інвестор має право на повернення не пізніше шести місяців від дня припинення цієї діяльності своїх інвестицій у натуральній формі або у валюті інвестування в розмірі фактичного внеску (з урахуванням можливого зменшення статутного фонду) без сплати мита, а також доходів з цих інвестицій у грошовій чи товарній формі за реальною ринковою вартістю на момент припинення інвестиційної діяльності, якщо інше не встановлено законодавством або міжнародними договорами України. Законодавець не розкриває змісту поняття «доходи в грошовій чи товарній формі за реальною ринковою вартістю». В. М. Коссак вважає, що взагалі отримати доходи в грошовій формі за реальною ринковою ціною неможливо, оскільки вони вже виражені в конкретному грошовому еквіваленті й їх можна лише проіндексувати, враховуючи інфляцію. Доходи в товарній формі існують у натурі¹.

Отже, немає потреби визначати їх за реальною ринковою ціною в контексті гарантій у разі припинення інвестиційної діяльності.

Встановлюючи цей вид гарантій, законодавець не визначив суб'єкта, покликаного матеріально забезпечити їх виконання, а тому, на наш погляд, є доцільним у чинному законодавстві визначити органи або організації, які повинні відшкодувати ці кошти іноземним інвесторам.

¹ Коссак, В. М. Правові засади іноземного інвестування в Україні [Текст] / В. М. Коссак. – Львів : Центр Європи, 1999. – С. 170.

Гарантії переказу за кордон доходів, прибутків та інших коштів, отриманих іноземним інвестором. Відповідно до ст. 12 Закону України «Про режим іноземних інвестицій» та ст. 398 ГК України іноземним інвесторам після сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів гарантується безперешкодний і негайний переказ за кордон їх прибутків, доходів та інших коштів в іноземній валюті, одержаних на законних підставах внаслідок здійснення іноземних інвестицій.

Порядок переказу за кордон прибутків, доходів та інших коштів, одержаних унаслідок здійснення іноземних інвестицій, визначається Національним банком України.

Питання щодо способів захисту прав інвесторів розглядається в юридичній літературі. Так, окремі автори, аналізуючи способи, встановлені чинним законодавством України, пропонують виділити такі:

- недопущення націоналізації, реквізиції інвестицій, крім випадків, установлених законодавством;
- відшкодування збитків, заподіяних незаконними діями держави та її органів;
- гарантії інвесторам у разі зміни законодавства;
- страхування інвестицій;
- судовий захист прав інвесторів.

Предметом захисту є не тільки суб'єктивні права, а й охоронювані законом інтереси суб'єкта інвестиційних правовідносин. Суб'єктивне інвестиційне право та охоронюваний інвестиційний інтерес є дуже близькими правовими категоріями і досить часто збігаються. Але одночасно охоронюваний інвестиційний інтерес в більшості випадків опосередковується конкретними суб'єктивними правами, у зв'язку з чим захист суб'єктивного інвестиційного права передбачає й захист охоронюваного законом інвестиційного інтересу.

Однак суб'єкти інвестиційного права можуть мати й такі інтереси, які не опосередковуються суб'єктивними інвестиційними правами, а існують самостійно у формі охоронюваних законом інтересів і як такі підлягають захисту у випадку їх порушення. Прикладами можуть бути вимога щодо захисту ділової репутації суб'єкта інвестиційної діяльності, про визнання угоди недійсною тощо.

Захист суб'єктивних інвестиційних прав і охоронюваних інтересів здійснюється в передбаченому законом порядку, тобто шляхом застосування належної форми, засобів та способів захисту.

Під формою захисту розуміється комплекс внутрішньоузгоджених організаційних заходів щодо захисту суб'єктивних прав і охоронюваних законом. Існують дві форми захисту:

1) юрисдикційна, під якою розуміється діяльність уповноважених державних органів щодо захисту порушених чи оспорюваних суб'єктивних прав, її сутність полягає в тому, що особа, права та законні інтереси якої порушені неправомірними діями, звертається за захистом до державних чи інших компетентних органів, які уповноважені вжити необхідних заходів для відновлення порушеного права та припинення правопорушення. У межах юрисдикційної форми захисту прав та інтересів суб'єктів інвестиційного права виділяється загальний (судовий) та спеціальний (адміністративний) порядок захисту порушених прав;

2) неюрисдикційна, яка охоплює дії інвесторів та учасників інвестиційної діяльності щодо захисту своїх прав і інтересів, які здійснюються ними самостійно, без звернення до державних та інших компетентних органів (самозахист інвестиційних прав). Самозахист інвестиційних прав – це форма їх захисту, що реалізується у випадках, коли особа, права та інтереси якої порушено, має можливість правомірного впливу на порушника без звернення до юрисдикційних органів. Інвестор чи учасник може використовувати різні засоби самозахисту, які повинні бути адекватними порушенню й не виходити за межі дій, необхідних для його припинення. До засобів самозахисту інвестора чи учасника можна віднести дії в стані крайньої необхідності, застосування оперативно-господарських санкцій, відмову здійснити певні дії в інтересах неналежного контрагента та ін.

Під способом захисту розуміються закріплені законом матеріально-правові засоби примусового характеру, за допомогою яких здійснюється відновлення (визнання) порушених (оспорюваних) прав і вплив на порушника. Як правило, інвестор або учасник, права чи інтереси якого порушені, може скористатися не будь-яким, а конкретним способом захисту свого права. В окремих випадках спосіб захисту безпосередньо визначений законом, яким урегульовані конкретні інвестиційні правовідносини. Однак частіше інвестору чи учаснику надається можливість певного вибору способу захисту порушеного права.

Інститут захисту прав й інтересів суб'єктів інвестиційної діяльності має комплексний характер, оскільки форми, способи, порядок правового захисту забезпечуються нормами як матеріального, так і процесуального права. Способи захисту прав інвесторів та учасників здійснюються шляхом

визнання прав інвесторів та учасників; відновлення стану, що існував до порушення права; припинення дій, що порушують право; виконання зобов'язання, зміни чи припинення інвестиційних правовідносин; відшкодування збитків; стягнення неустойки (штрафу, пені) у випадках, передбачених законом чи договором; відшкодування моральної шкоди.

Однією з умов забезпечення майнових інтересів учасників інвестиційної діяльності є заходи цивільно-правової відповідальності, яка покликана забезпечити належне виконання всіма учасниками інвестиційних відносин своїх обов'язків і виконує такі функції:

- стимулююча, яка передбачає спонукання правопорушника до припинення правопорушення та виконання ним обов'язку;
- штрафна, яка полягає в несприятливих майнових наслідках для правопорушника;
- попереджувальна, яка полягає в застосуванні майнової відповідальності, коли не тільки усуваються наслідки інвестиційного правопорушення, а й створюються умови для його недопущення в майбутньому під загрозою застосування майнових санкцій;
- компенсаційна, яка полягає у відновленні майнового стану потерпілого шляхом застосування на його користь компенсаційних майнових санкцій, які стягуються з правопорушника.

Законом України «Про інвестиційну діяльність» передбачено, що при невиконанні договірних зобов'язань суб'єкти інвестиційної діяльності несуть майнову та іншу відповідальність, передбачену законодавством України та укладеними договорами. Сплата штрафів та неустойки, а також відшкодування заподіяних збитків не звільняє винну сторону від виконання зобов'язань, якщо інше не передбачено законом або договором. Відповідно до ст. 10 Закону України «Про режим іноземного інвестування» інвестори мають право на відшкодування збитків, включаючи упущену вигоду й моральну шкоду, заподіяну їм у результаті дій, бездіяльності або неналежного виконання державними органами України чи їх посадовими особами передбачених законодавством обов'язків щодо іноземного інвестора або підприємства з іноземними інвестиціями.

Форми цивільно-правової відповідальності залежно від сфери їх дії поділяються на загальні та спеціальні. Загальною формою є відшкодування збитків. Відповідно до ст. 224 ГК України учасник господарських відносин, який порушив господарське зобов'язання або установлені вимоги щодо здійснення господарської (у тому числі інвестиційної) діяльності, повинен відшкодувати завдані цим збитки суб'єкту, права або законні

інтереси якого порушені. Під збитками розуміються витрати, зроблені управненою стороною, втрата або пошкодження її майна, а також не одержані нею доходи, які управнена сторона одержала б у разі належного виконання зобов'язання або додержання правил здійснення господарської діяльності другою стороною.

Підставою цивільно-правової відповідальності є наявність складу цивільного правопорушення. Для відшкодування збитків, заподіяних інвестору, необхідна наявність передбачених законом підстав: наявність (заподіяння) шкоди; протиправна поведінка; причинний зв'язок між протиправною поведінкою та збитками; вина правопорушника.

У процесі здійснення інвестиційної діяльності можливі різні порушення з боку безпосередніх учасників інвестиційних договірних відносин, органів державної влади й управління, третіх осіб. Таким чином, відповідальність може бути договірною та позадоговірною (деліктною). На думку Д. В. Бобрової, цивільно-правова деліктна відповідальність становить заснований на імперативних нормах цивільного права новий суб'єктивний обов'язок правопорушника зазнати впливу заходів державного примусу, які включають засудження його поведінки або схилення до суспільно необхідних дій у вигляді обмежень особистого або майнового характеру з метою відновлення порушених абсолютних правовідносин або відновлення майнового стану потерпілого за наявності умов, зазначених у законі¹.

Потенційно ефективним засобом захисту прав іноземних інвесторів в Україні є застосування положень Конвенції про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами. Відповідно до норм вказаної Конвенції було засновано Міжнародний центр з врегулювання інвестиційних спорів (ICSID, Вашингтон), який може розглядати інвестиційні спори, що виникли між державами-учасниками Конвенції та фізичними і юридичними особами інших держав-учасниць. Наразі кількість звернень до ICSID з позовами проти України порівняно невелика: менше десяти за весь період з моменту ратифікації Конвенції Україною (2000 рік). Проте є певні підстави очікувати розширення у майбутньому практики застосування положень Конвенції про порядок вирішення інвестиційних спорів задля захисту іноземних інвестицій в Україні.

¹ Повышение роли гражданско-правовой ответственности в охране прав и интересов граждан и организаций [Текст] / Д. В. Боброва, В. В. Луць, А. А. Собчак, Я. Н. Шевченко и др. ; отв. ред.: А. А. Собчак, Я. Н. Шевченко. – Киев : Наук. думка, 1988. – С. 147–148.

Під час переходу до системи ринкових відносин в Україні склалася непроста політична та економічна ситуація, за якої нагальною потребою економіки стає залучення іноземних інвестицій. Залучення іноземних інвестицій впродовж багатьох років є пріоритетним напрямом розвитку економіки України, який в умовах економічної кризи потребує особливої уваги з боку держави.

Натомість в Україні фіксується відтік іноземних інвестицій. І причина криється не лише в економічній кризі, а й у неналежній увазі держави до забезпечення закріплених у законодавстві гарантій для іноземних інвесторів (згідно з опитуваннями недосконале законодавство є другим фактором після політичної нестабільності, що заважає інвестуванню з-за кордону)¹.

Однією з найважливіших складових сприятливого інвестиційного клімату є правовий режим прямого іноземного інвестування, для якого властивою є відповідність міжнародним стандартам, забезпечення реального механізму захисту прав іноземних інвесторів, їхнього майна, наявність ефективної системи державних гарантій, стабільність і прозорість інвестиційного законодавства.

В Україні прийнято цілу низку законодавчих актів, що регулюють іноземні інвестиції. Серед них закони: «Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про інвестиційну діяльність», «Про підприємництво», «Про оподаткування прибутку підприємств», «Про Державну програму заохочення іноземних інвестицій», «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон», «Про захист іноземних інвестицій в Україні». Основним нормативним документом у сфері іноземного інвестування в Україні є Закон України «Про режим іноземного інвестування» від 19.03.1996 р. Його прийняття означало нову модифікацію підходів до надання пільг; встановлення національного режиму інвестиційної та іншої господарської діяльності, за винятками, передбаченими законодавством України та її міжнародними угодами. Досягненням Закону є те, що іноземного інвестора поставлено у рівні умови з вітчизняним. Важливим елементом системи регулювання іноземних інвестицій є державно-правові гарантії захисту іноземних інвестицій, що встановлені в Законі таким чином:

1. Гарантії у разі зміни законодавства: якщо будуть змінюватися гарантії захисту іноземних інвестицій, то протягом десяти років з дня на-

¹ Феськів, І. М. Іноземні інвестиції в Україні: чи готова Україна до боротьби за інвестиції у нових економічних умовах? [Електронний ресурс] / І. М. Феськів. – Режим доступу: <http://www.kredobank.com.ua/news/8465.html>.

брання чинності таким законодавством на вимогу іноземного інвестора застосовуються державні гарантії захисту іноземних інвестицій.

2. Гарантії щодо примусових вилучень, а також незаконних дій державних органів та їх посадових осіб, що означає, що іноземні інвестиції в Україні не підлягають націоналізації.

3. Компенсація і відшкодування збитків іноземним інвесторам, яка полягає в тому, що іноземні інвестори мають право на відшкодування збитків, включаючи упущену вигоду і моральну шкоду, завданих їм внаслідок дій, бездіяльності або неналежного виконання державними органами України передбачених законодавством обов'язків щодо іноземного інвестора.

4. Гарантії в разі припинення інвестиційної діяльності: іноземний інвестор має право на повернення не пізніше шести місяців з дня припинення діяльності своїх інвестицій у натуральній формі або у валюті інвестування в сумі фактичного внеску без сплати мита.

5. Гарантії переказу прибутків, доходів та інших коштів, одержаних внаслідок здійснення іноземних інвестицій, що означає, що іноземним інвесторам після сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів гарантується безперешкодний і негайний переказ за кордон їх прибутків, одержаних законно внаслідок здійснення іноземних інвестицій¹.

Встановлення умов здійснення і гарантій захисту прав іноземних інвесторів, безумовно, є позитивом, однак через відсутність дієвих законодавчих механізмів їх реалізації права і гарантії інвесторів здебільшого залишаються деклараціями. Європейська бізнес-асоціація у своєму щорічному звіті назвала серед найбільших перешкод для інвестування проблеми із поверненням податку на цю вартість, відсутність хеджування валютних ризиків (що є нормою у європейських країнах) та проблеми, пов'язані із розрахунком обґрунтування роялті. Однак, на нашу думку, глобальною проблемою, яка супроводжує всі кроки щодо залучення інвестицій, є непослідовна політика, відповідно до якої інвестору спочатку надаються пільги і гарантується захист його інвестицій, а через декілька років усі пільги скасовуються, а самі інвестиції стають заручниками нововведень у податковій чи регуляторній політиці. Показовою в цьому сенсі є історія про скасування спеціальних економічних зон у 2005 р., яка чітко окреслює непослідовність уряду у сфері залучення інвестицій, сумнозвіс-

¹ Про режим іноземного інвестування [Текст] : закон [прийнятий Верховною Радою України 19 березня 1996 р.] // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – № 19. – С. 80.

ну приватизацію Одеського припортового заводу, гучні справи реприватизації і т. д.¹

До напрямів удосконалення регулювання іноземного інвестування в Україні можна віднести такі аспекти:

- спрощення реєстраційних, ліцензійних, сертифікаційних, митних та інших процедур, зниження бюрократизації економічної діяльності. Враховуючи кризову ситуацію та дефіцит ресурсів терміново прийняти поправки до положень НБУ, Державної комісії по цінних паперах, інших державних органів про скорочення термінів розгляду документів про реєстрацію іноземних інвестицій (зокрема, прямих позик та збільшення капіталу акціонерних товариств);

- забезпечення захисту інтересів та прав інвестора у судах, підвищення ефективності судової системи, створення системи контролю за ухваленням судами відверто неправових та рейдерських рішень;

- усунення корупційної складової у дозвільній системі;

- зменшення кількості податків та спрощення їх адміністрування: розв'язання питання податку на цю вартість; регламентація взаємовідносин між державою і платниками податків; стабільність податкової системи протягом фінансового року, її простота і доступність; відповідальність за ігнорування податкового законодавства; істотне спрощення процедури збирання податків; посилення стимулювання капіталовкладень, інвестиційної та інноваційної діяльності; реформування амортизаційної політики; підвищення ролі майнового і земельного оподаткування та ресурсних платежів; реформування системи розподілу доходів; скорочення пільг²;

- лібералізація ринку землі, визначення чітких і простих процедур її викупу та оренди для провадження господарської діяльності – подальше вдосконалення системи корпоративного управління, розробка скоординованої державної політики у сфері державних запозичень, приватизації державних підприємств та її реалізації, вдосконалення процедури банкрутства, реформування амортизаційної системи³.

Якщо раніше, 2–3 роки тому, на піку світового попиту та за наявності надлишку дешевого позичкового капіталу, іноземні інвестори мали висо-

¹ Особливості інвестування в Україну [Електронний ресурс] // Правовий тиждень. – 2009. – № 32. – Режим доступу: <http://www.legalweekly.com.ua/article/?uid=1316>.

² Там само.

³ Феськів, І. М. Іноземні інвестиції в Україні: чи готова Україна до боротьби за інвестиції у нових економічних умовах? [Електронний ресурс] / І. М. Феськів. – Режим доступу: <http://www.kredobank.com.ua/news/8465.html>.

ку схильність до ризику та йшли в Україну навіть за наявних умов, то вже з 2013 року про зростаючий потік інвестицій за поточного стану справ країні доведеться забути. Кожному іноземному інвестору тепер важливо знати, що держава, в економіку якої він вкладає свої кошти, здатна забезпечити достатній механізм здійснення інвестування та гарантувати належний захист його прав.

Іноземні інвестори, які вбачають економічну вигоду у виході на ринок певної держави, детально аналізують ризики, потенційні загрози й перспективи інвестування. Однією з умов, яка має принципове значення для інвестора, є законодавчо закріплений державою (потенційним реципієнтом інвестицій) механізм захисту прав інвестора на незалежному міжнародно-правовому рівні, який передбачає можливість розгляду спорів і виконання рішень у справах за участю іноземних інвесторів і держави, а також у справах за участю іноземних інвесторів і національних суб'єктів господарювання.

При виникненні спору між Україною й іноземним інвестором можливе застосування механізму щонайменше чотирьох юрисдикцій для його вирішення. Зокрема, ст. 26 Закону України «Про режим іноземного інвестування» від 19.03.1996 р. № 93/96-ВР передбачає можливість передачі спорів між іноземними інвесторами й державою на розгляд до судів України або до Міжнародних арбітражних установ, якщо це передбачено міжнародними угодами або за згодою сторін спору.

Але спір за згодою сторін можна передати не у всі арбітражні установи. Розглянемо особливості роботи Міжнародного центру вирішення інвестиційних спорів (МЦВІС), який вважається надзвичайно ефективним інструментом вирішення інвестиційних спорів. МЦВІС створено відповідно до Конвенції про вирішення інвестиційних спорів між державами й іноземними особами, яка була розроблена під егідою МБРР і прийнята 18.03.1965 р. (її зазвичай називають Вашингтонською конвенцією). Сьогодні в ній беруть участь понад 100 держав, у тому числі Україна.

Принциповою умовою застосування механізму МЦВІС є наявність угоди в письмовій формі, укладеній між сторонами про передачу спору на розгляд до Центру (ст. 25 Вашингтонської конвенції). Універсальними письмовими угодами є Двосторонні угоди про сприяння і взаємний захист інвестицій (Bilateral investment treaties, BIT), де в розділах «Спори між договірною стороною та інвестором іншої договірної сторони» закріплюють механізм застосування арбітражу МЦВІС. На сьогодні Україна підписала й ратифікувала 59 таких двосторонніх угод і одну

багатосторонню між Урядом України й Бельгійсько-Люксембурзьким Економічним Союзом.

І за міжнародними угодами, і за згодою сторін інвестиційні спори можна передавати до арбітражних трибуналів *ad hoc* (утворених відповідно до уніфікованих правил арбітражної процедури Європейської економічної комісії ООН (ЄЕК ООН), Економічної комісії ООН для Азії й Далекого Сходу (ЕКАДС), або відповідно до арбітражних правил Комісії ООН з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ)), або арбітражних інституцій при національних або міжнародних торгово-промислових палатах. Наприклад, Закон України «Про міжнародний комерційний арбітраж» від 24.02.1994 р. № 4002-ХІІ, розроблений на основі Типового закону Комісії ООН з права міжнародної торгівлі 1985 р., передбачає застосування механізму вирішення інвестиційних спорів і трибуналами *ad hoc*, і МКАС або МАК при ТПП України відповідно до регламентів цих арбітражних інституцій.

Усі згадані міжнародно-правові документи й національні нормативно-правові акти забезпечують дієве застосування арбітражу як механізму захисту інвесторами своїх інтересів.

Деякі важливі питання залучення іноземних інвестицій регулюються не тільки вищезазначеним базовим законодавством, але ще й податковим, митним та іншим спеціальним законодавством України. При цьому, незважаючи на задекларованість у базових законах та міжнародних договорах принципів та норм, безпосередньо спрямованих на надійний правовий захист іноземних інвестицій, податкове та митне законодавство України жодним чином не спрямоване на захист прав інвесторів, що суттєво відрізняє його від законодавства європейських країн, основною метою якого є мінімізація податкового та митного навантаження на інвестора.

Тому, враховуючи викладене, при здійсненні інвестування в Україну іноземний інвестор повинен вирішити цілий ряд питань: як мінімізувати податки, як у випадку настання несприятливої ситуації припинити підприємницьку діяльність та повернути свої інвестиції. Разом з тим найактуальнішим та найбільш проблемним питанням, яке постає перед інвестором – як захистити свої інвестиції у випадку протиправних дій органів державної влади України та у випадку суттєвої зміни українського законодавства у цій сфері, що значно погіршує становище іноземного інвестора та позбавляє його можливості отримати той прибуток, на який він розраховував.

Даючи відповідь на останнє запитання, треба звернути увагу, що законодавство України та ратифіковані Україною міжнародні договори й

конвенції надають іноземним інвесторам доволі широкий вибір засобів захисту своїх інтересів у разі виникнення будь-якого роду інвестиційних спорів.

Одним з таких варіантів є звернення до Європейського суду з прав людини. Положення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод з протоколами до неї та практика Європейського суду з прав людини закріплюють право фізичних та юридичних осіб звертатись до Європейського суду з прав людини із заявами про порушення гарантованих Конвенцією прав з боку держави Україна.

При цьому заявники (позивачі) посилаються на норму ст. 1 Протоколу № 1 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка гарантує недоторканність права власності та передбачає, що кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права.

Іншим ефективним засобом захисту прав іноземних інвесторів в Україні є застосування положень Конвенції про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами. Відповідно до норм вказаної Конвенції було засновано Міжнародний центр з врегулювання інвестиційних спорів (International Centre for Settlement of Investment Disputes – ICSID, Вашингтон), який може розглядати інвестиційні спори, що виникли між державами – учасниками Конвенції та фізичними і юридичними особами інших держав-учасниць. Так, зокрема, на цей час в провадженні ICSID перебуває справа за позовом Global Trading Resource Corp. and Globex International, Inc. до України та справа за позовом GEA Group Aktiengesellschaft до України.

Проте варто зазначити, що цей спосіб захисту іноземних інвестицій не є популярним серед інвесторів, хоча останнім часом намічається тенденція на збільшення саме такого способу захисту іноземних інвестицій. Це, перш за все обумовлено тим, що ICSID є загальновизнаною міжнародною інституцією з інвестиційних спорів, авторитет якого підтримується Міжнародним валютним фондом.

Одним із можливих способів захисту прав іноземного інвестора є звернення до відповідного національного суду України (в більшості випадків до судів адміністративної юрисдикції) із позовом про захист свого порушеного права. Аналіз судової практики вказує, що позови інвесторів здебільшого пов'язані із неправильним митним оформленням майна іно-

земних інвесторів та відмовою митних органів у митному оформленні такого майна на пільгових умовах. Відповідачами в цій категорії справ, як правило, виступають митні органи України.

Досвід представлення інтересів іноземних інвесторів у судах України вказує на те, що судові органи допускають неоднакове застосування норм чинного законодавства, а іноді й взагалі не орієнтуються в специфіці норм (в більшості випадків у нормах міжнародних договорів та Конвенціях, ратифікованих Україною), які регулюють процес залучення іноземних інвестицій та їх захисту. Непоодинокі випадки, коли рішення судів ґрунтуються на вимогах національного законодавства України, при цьому норми міжнародних актів нівелюються.

Варто також зазначити, що положення ст. 9 Конституції України передбачають, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана українським парламентом, є частиною національного законодавства України. Крім того, визначаючи місце міжнародних договорів у ієрархії українського законодавства, треба виходити з приписів ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори України», відповідно до якої, у разі якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору.

Тобто в Україні встановлено пріоритетність норм міжнародного договору перед національним законодавством. Більш того, аналогічне положення про пріоритетність норм міжнародних договорів закріплене й у базовому законі з питань оподаткування в Україні – Законі України «Про систему оподаткування».

Тому при обранні такого способу захисту своїх інвестицій, як звернення до суду України із позовом про захист своїх прав, необхідно пам'ятати, що позитивний результат безпосередньо залежить від врахування специфіки як національного, так і міжнародного законодавства у сфері іноземного інвестування.

У той же час наявність позитивного рішення національного суду України, рішення ICSID чи рішення Європейського суду з прав людини не означає, що ваші порушені права вже «поновлено», оскільки постає інше питання – як реалізувати (виконати) таке рішення.

Дійсно, рішення Європейського суду з прав людини, ICSID чи відповідного суду України є обов'язковим для сторін та підлягає обов'язковому виконанню. Проте таке виконання (особливо коли рішення стосується

стягнення з України певної суми грошових коштів) може затягнутися на роки. При цьому підставами, на які посилається виконавча служба відмовляючи у виконанні відповідного рішення, в більшості випадків посилається на формальні підстави: неправильно оформлені виконавчі документи, відсутність апостилю на офіційних документах, неправильно оформлена довіреність на представлення інтересів та інші формальні помилки, які допускають представники інвестора. Звісно, такі дії зовсім не на користь інтересам іноземного інвестора.

Разом з тим варто зазначити, що іноземним інвесторам, які бажають здійснити певні інвестиції в українську економіку, перш за все, необхідно отримати професійні консультації в юридичних радників, які мають у цій сфері певний досвід роботи, для того, щоб оцінити можливі ризики та захистити свої права, у випадку порушення Україною своїх зобов'язань.

Стабільна нормативна база регулювання інвестиційної діяльності – гарантія захисту прав та охоронюваних законом інтересів інвестора в суді. Адже чимало спорів пов'язано із трактуванням і застосуванням судами законодавства про державно-правові гарантії захисту іноземних інвестицій.

Ось, наприклад, деякі випадки, коли інвестор був змушений звернутися до суду у зв'язку з порушенням своїх прав. Так, у справі № 2-7426/11, розглянутій Святошинським районним судом м. Києва 29.11.2011 р., «Про визнання за інвестором права власності на об'єкт інвестування нежитлового приміщення». Дослідивши питання укладення Інвестиційного контракту (про інвестування у нежитлове будівництво), було з'ясовано, що позивачем була виконана умова щодо оплати стовідсоткової вартості об'єкта інвестування. У зв'язку з цим суд вирішив позов задовольнити та визнати право власності на об'єкт інвестування нежитлового приміщення. Оскільки відповідно до ч. 5 ст. 7 Закону України «Про інвестиційну діяльність» інвестор має право володіти, користуватися і розпоряджатися об'єктами інвестицій відповідно до законодавчих актів України, а ст. 4 цього Закону визначено, що об'єктами інвестиційної діяльності може бути будь-яке майно, а також майнові права, тому позов доведений та підлягає задоволенню.

Ще один приклад позитивного вирішення справи інвестора у випадку порушення його прав. Так, у справі № 5019/2297/11, розглянутій Господарським судом Рівненської області 16.12.2011 р., «Про визнання права власності на нерухоме майно, а саме на криті стоянки автомобілів і творчі майстерні». Виходячи з матеріалів справи в січні 2006 р. громадяни

(А, Б, В) уклали з ТзОВ «Інвестжитлобуд» договори про інвестування власних коштів у будівництво критих стоянок автомобілів та творчих майстерень. Кожний із зазначених громадян свої зобов'язання перед ТзОВ «Інвестжитлобуд» виконав, грошові кошти перерахував. Після закінчення будівництва ТзОВ «Інвестжитлобуд» мав передати кожному громадянину-інвестору його об'єкт нерухомості. Дослідивши всі обставини справи суд вирішив позов задовольнити та визнати право власності на криті стоянки автомобілів і творчі майстерні¹.

Але, на жаль, не всі судові справи, з якими звертаються інвестори до суду, закінчуються так вдало та підлягають задоволенню. Із цього можна зробити єдиний висновок, на жаль, наше законодавство, поки що не є досконалим, а судова практика свідчить про численні порушення прав інвесторів. Та все ж кожна особа, кожен інвестор має право на захист свого порушеного права та зобов'язаний ним користуватися. Оскільки захист, особливо правовий, є серйозним питанням будь-якого інвестора та будь-якої держави, яка прагне до економічного зростання.

До істотних суперечностей призводить, зокрема, нечітке розмежування підвідомчості справ між господарськими судами та судами загальної юрисдикції, оскільки учасниками інвестиційних спорів є як юридичні особи (в тому числі суб'єкти господарської діяльності), так і громадяни – фізичні особи. Відповідно до роз'яснення Верховного Суду України та Вищого арбітражного суду України підвідомчість цивільних справ та господарських спорів визначається законодавчими актами України, проте у випадках, коли в законодавчих актах підвідомчість спорів визначена нечітко, слід виходити із суб'єктного складу учасників спору. Отже, інвестиційні спори вирішуються судами загальної юрисдикції за позовами громадян, які не є суб'єктами підприємницької діяльності, або господарськими судами, якщо позивачами виступають юридичні особи. Тому нерідко ухвали, рішення загальних судів за позовами фізичних осіб можуть гальмувати виконання судових актів за результатами розгляду господарських спорів².

Розглядаючи порядок врегулювання спорів, що виникають у процесі здійснення інвестиційної діяльності, необхідно звернутися до практики

¹ Вищий господарський суд України [Електронний ресурс] : офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://vgsu.arbitr.gov.ua/>.

² Щодо визначення підвідомчості цивільних справ та господарських спорів : Лист Верховного Суду України та Вищого арбітражного суду України від 20.07.1995 р. №01-8/518а.

вирішення таких спорів господарськими судами України, яка свідчить, що реально склалася ситуація, у якій певна група інвесторів і підприємств, заснованих за участю іноземного капіталу, фактично не могла здійснити захист своїх охоронюваних законом інтересів. Мається на увазі невизнання державними органами ст. 31 Декрету КМ України (на цей час втратив чинність), що надавала право підприємствам з іноземними інвестиціями, при введенні нових обов'язкових платежів у бюджет, не здійснювати їх протягом п'яти років.

З ініціативи ряду підприємств з іноземними інвестиціями незаконність дій зазначених органів була визнана в судовому порядку. Прийняття рішень із цих питань не стосовно труднощів для судів, з погляду оцінки норм чинного законодавства, але прийняті судові рішення не виконувалися державними органами. Таким чином, виник конфлікт між судовою владою й органами державної влади і управління, що відбувся через недосконалість діючої правової норми і низьку правову культуру суспільства. Аналогічна правова ситуація повторилася у 1998–2000 рр. у ході прийняття судовими органами рішень про практичне застосування гарантії від зміни законодавства. У зв'язку з цим необхідно законодавчо закріпити тверді санкції стосовно тих посадових осіб, що не виконують судові рішення.

Необхідність захисту прав інвесторів передбачена не тільки українським законодавством, але і законодавством зарубіжних країн, яке розвивалося й удосконалювалося протягом десятиліть, що свідчить про необхідність вивчення і використання наявного зарубіжного досвіду в цій сфері. У світовій практиці захист інтересів інвесторів забезпечується за допомогою: а) прийняття відповідного національного законодавства; б) регулювання нормами багатосторонніх договорів, учасником яких є країна, що приймає іноземні інвестиції; в) регулювання положеннями двосторонніх міждержавних угод про заохочення і взаємний захист капіталовкладень, ратифікованих приймаючою стороною; г) регулювання відповідними статтями угод про конкретні інвестиційні проекти між державою й іноземним інвестором.

Інтерес представляє досвід США у сфері захисту прав інвесторів. Основні зусилля США у цій сфері спрямовані на створення ліберальної міжнародної інвестиційної системи для американських інвесторів і захисту їхньої власності як у США, так і за кордоном. Такий механізм в основному був сформований у 70-ті рр. і постійно удосконалювався.

Американські інвестори зацікавлені у наявності сприятливих правових і економічних умов для ведення господарської діяльності і збереження своїх капіталів на зарубіжних ринках. Вважаючи недостатніми гарантії, надані внутрішнім законодавством країн, що розвиваються, і постсоціалістичних, американські компанії наполягають на закріпленні основних умов здійснення капіталовкладень і пов'язаної з ними діяльності в міжнародних угодах. Відповідно до Конвенції про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами й іноземними особами, що була ратифікована Україною 16.03.2000 р., для вирішення інвестиційних спорів засновується міжнародний Центр по врегулюванню інвестиційних спорів. Метою Центру є забезпечення вирішення за допомогою примирення й арбітражу інвестиційних спорів між договірними державами й особами інших договірних держав відповідно до положень цієї Конвенції¹.

Так, наприклад, судами, зокрема зазначається, що за імперативними приписами ст. 124 Конституції України та ст. 255 КАС України постанова або ухвала суду, яка набрала законної сили, є обов'язковою для осіб, які беруть участь у справі, для їхніх правонаступників, а також для всіх органів, підприємств, установ та організацій, посадових чи службових осіб, інших фізичних осіб і підлягає виконанню на всій території України. Виходячи із зазначеного, прийняття нових нормативних актів не може бути підставою для юридичного нівелювання судового рішення, прийнятого до моменту набрання законної сили цих нормативних актів.

Також при здійсненні аналізу причин виникнення спорів, стороною яких є Україна та які розглядаються в закордонних юрисдикційних органах, установлено, що основними причинами, які обумовлюють виникнення позовів, є:

- невиконання Україною взятих зобов'язань за укладеними договорами;
- несвоєчасне реагування центральних органів виконавчої влади на пропозиції іноземних інвесторів щодо досудового врегулювання проблемних питань з іноземним інвестором;
- відсутність у центральних органів виконавчої влади, державних підприємств коштів, для здійснення розрахунків з інвесторами за виконані роботи, тощо;

¹ Стойка, В. М. Захист прав суб'єктів інвестиційної діяльності [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04 / В. М. Стойка ; НАН України. Ін-т екон.-прав. дослідж. – Донецьк, 2003. – 156 с.

- невиконання зобов'язань, взятих українською стороною за мирними угодами;
- довготривала процедура розгляду національними судами справ за участю іноземного суб'єкта;
- недосконала та довготривала процедура виконання судових рішень органами виконавчої служби;
- недотримання заінтересованим органом та організаціями вимог Порядку здійснення захисту прав та інтересів України під час урегулювання, розгляд у закордонних юрисдикційних органах спорів за участю іноземного суб'єкта та України, затвердженого Указом Президента України від 11.09.2006 р. № 581, у частині своєчасного надання інформації, та матеріалів відповідальному органу.

У той же час, незважаючи на недосконалість правового поля щодо здійснення суб'єктами господарювання, в тому числі іноземними, інвестицій в економіку країни в останні роки спостерігається значне покращення інвестиційного іміджу України¹.

Завершальним етапом здійснення правосуддя є виконання судових рішень, без чого рішення самого суду втрачає сенс. Однак саме із виконанням рішень Феміди пов'язано чимало проблем. Навіть маючи на руках рішення суду, яке набрало чинності, інвестор не може реалізувати своє право на захист порушених прав і охоронюваних законом інтересів. Це створює для України непривабливий інвестиційний імідж, наслідком якого є невеликий обсяг іноземних інвестицій. Вирішення зазначених проблем, у тому числі й за допомогою правових засобів, покращить інвестиційну ситуацію в країні.

¹ Петренко, П. Д. Інвестиційний імідж України. Міністерство юстиції України [Електронний ресурс] : офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/14102>.